

Fiskepiggen

Indledning

I litteraturlguiden her præsenteres et bud på, hvordan du kan arbejde med billedromanen *Fiskepiggen* af Søren Jessen som hovedværk i danskundervisningen. Guiden giver både bud på fortolkninger af billedromanen og konkrete undervisningsforslag og elevaktiviteter.

Målgruppe

5.-6. klasse

Forfatter

Christina Holdt Saldern

Om værket

Fiskepiggen foregår et ukendt sted i en ukendt (frem)tid over et ikke nærmere defineret tidsrum. Verden er blevet ramt af voldsomme storme og oversvømmelser, og de to søskende, en pige og hendes lillebror Frede, er fanget alene i deres hus Bakkely omgivet af vand. De venter på deres forældre, som ikke er kommet hjem, og som ikke har været hjemme over længere tid – og man fornemmer, at det har noget at gøre med vandmasserne udenfor. Børnene lever af småkager og sodavand, men beholdningen er ved at slippe op (heldigvis er der dåsemad og vand på dunke).

Frede, der muligvis har en (autisme-) diagnose, har svært ved at rumme, at forældrene er væk, og han kan slet ikke rumme tanken om, at de måske er nødt til at sejle væk, hvis vandet fortsat stiger. Den eneste trøst er hans legetøjsdinosaur Bølle, som altid er hos ham. Når Frede føler sig presset, banker han sit hoved ind i ting. For at berolige Frede fortæller storesøsteren ham historier, særligt elsker han historien om Fiskepiggen, der ikke må komme udenfor for sin mor, men som elsker sine akvariefisk. Hun elsker dem så højt, at hun efterhånden er trådt ind og blevet en del af sine fiskevenners verden.

Mens vandet fortsat stiger uden for Bakkely, kæmper Fredes storesøster med at starte farens nødgenerator. Hun håber på at kunne få strøm og få tændt lyset i og omkring huset, så de kan blive fundet af den redningshelikopter, som indimellem flyver hen over dem. På billedsiden kommer en parallelhistorie til syne i form af en verden under/over

vandet med fiskestimer og rovfisk, bølger og uvejr, der afspejler og forstærker det drama, som de to børn er stedt i. De lever med uvisheden, mens de venter på, at uvejret driver over, og deres forældre (måske) kommer hjem. *Fiskepigen* er uden tvivl et stykke cli-fi (climate fiction) – en betegnelse for skønlitteratur, som behandler de globale klimaudfordringer. Men romanen tematiserer i lige så høj som klimaet temaerne: Fraværende forældre, søskendekærlighed og det at skulle være den store, selvom man stadig er lille. *Fiskepigen* er også en positiv og opbyggelig historie om en sej pige, der handler og klarer sig igennem en yderst vanskelig situation.

Om forfatteren

Søren Jessen er født i 1963 i Sønderborg. Som helt ung besluttede han at blive professionel tegner, og efter studentereksamen flyttede han til Århus og blev reklametegner. Reklamebranchen viste sig dog ikke at være noget for Søren Jessen, og han besluttede sig for at gå ind i forlagsbranchen som forsidetegner. Der gik dog ikke lang tid, før Søren Jessen også fik lyst til selv at skrive indholdet bag omslaget. Som han beskriver det, var vejen ind i forfattergerningen ret tilfældigt: *"Indtil jeg var langt op i tyverne, havde jeg aldrig drømt om at blive forfatter. Jeg skrev aldrig, for jeg anede ikke, at jeg kunne. Men en dag impuls købte jeg en elektrisk skrivemaskine – det var midt i 1980'erne – og så begyndte jeg at sidde og klimpre på den. Det første, jeg skrev på, var korte historier til voksne, men stoffet samlede sig ikke rigtigt."* Det blev derfor inden for børnebogsgenren, han fik sin forfatterdebut med billedbogen *Dino rejser til byen*.

Sørens Jessens forfatterskab er både omfattende og bredt. Siden debuten i 1990 har han udfoldet sine fortællinger i både billedbøger, letlæsningsbøger, romaner, billedromaner og tegneserier. Han har skrevet og tegnet bøger til børn og voksne i alle aldre. De senere år har Søren Jessen vundet flere priser for sit forfatterskab, og i 2019 modtog han Gyldendals børnebogspris.

Kilde: <https://forfatterweb.dk/oversigt/jessen-soeren>

Søren Jessen skriver ofte i den fantastiske genre – og tilsvarende er billeduniverset ofte også surrealistisk. Teksten begynder gerne i et realistisk set-up, men i løbet af fortællingen dukker der som regel flere fantastiske eller surrealistiske elementer op.

Læseprocessen

Fiskepigen er en kort billedroman, hvor der på nogle opslag kun står få ord. Men hvert eneste ord, sætning og billede er fyldt med betydning. Alt – enkeltstående ord, tekst,

billeder og farver spiller tæt sammen for at fortælle historien. Bl.a. derfor er det oplagt at lade eleverne læse romanen to gange, hvor den første læsning har fokus på *oplevelsen af værket*. Her læser læreren bogen højt uden pauser, mens eleverne følger med i billederne undervejs. Efterfølgende arbejdes der med den umiddelbare oplevelse af værket. Den anden læsning foregår i makkerpar med *læsestop* undervejs, med *undersøgelser af tekst og billeder* og med *fælles opsamlinger* i klassen.

Sæt scenen ...

Inden *Fiskepigen* læses højt for eleverne, kan du understøtte stemningen i romanen ved at afspille lyden af regn- og stormvejr. Mens I lytter til uvejret, kan I, ligesom jeg-fortælleren og Frede, sidde under bordene og spise kiks og drikke saftvand. Gå fx på YouTube, hvor der findes en del lydkulisser med storm og regn. I kan også, mens bogen læses første gang, blive siddende under bordene og lade lydkulissen af regn- og stormvejr fortsat spille i baggrunden.

Forventning

Inden romanen læses, kan eleverne give udtryk for deres første tanker om bogen ved at læse dens for- og bagside. Med det digitale værktøj Thinglink kan eleverne fx skrive deres iagttagelser og tanker om for- og bagside i små markører/spots placeret på et billede af forsiden. Et analogt alternativ til Thinglink kan også benyttes, ved at eleverne bruger post-its og placerer dem på og rundt om forsiden og på den måde fastholde deres tanker og forventninger til bogen. Efterfølgende, når eleverne præsenterer deres Thinglink for hinanden, kan de fx tale om:

- Hvad forestiller billedet, der fylder på for- og bagside?
- Hvad tror I, der er sket eller sker på billedet?
- Hvem er mon pigen på billedet?
- På billedet findes en masse fisk. Hvorfor mon de er der?
- Titlen er *Fiskepigen*. Hvad er en fiskepige?
- Hvordan kan titlen hænge sammen med forsidebilledet?
- Hvilken stemning er farverne med til at skabe?
- Er der noget på billedet, vi undrer os over?
- Hvilken type fortælling, tror vi, at der er tale om (genre)?
- Hvad mon bogen handler om?

Det første indtryk

Efter den første læsning af værket kan eleverne opfordres til at sætte ord på deres umiddelbare oplevelse af tekstens verden igennem forskellige spørgsmål. Du kan fx inddele klassen i grupper med 3-4 elever og give hver gruppe et sæt spørgsmål, som lægges på bordet med bagsiden opad. Eleverne skiftes til at trække et spørgsmål, læse det højt og svare. De andre i gruppen hjælper undervejs med at svare og fortælle om deres overvejelser. Du kan også lægge op til, at litteratursamtalen udspiller sig i dobbeltcirkler, hvor det er dig, der læser spørgsmålene højt i klassen, mens eleverne taler sammen og efterfølgende skifter samtalemakker (ved at yderste cirkel træder et skridt den ene eller anden vej) og får et nyt spørgsmål osv.

Forslag til spørgsmål:

- Hvordan er stemningen i fortællingen? Hvordan ser stedet ud, og hvordan føles det at være der?
- Hvem fortæller historien? Hvordan ses det i teksten?
- Hvilke personer er med i fortællingen? Hvordan er de?
- Hvilke følelser er der på spil hos personerne?
- Hvad vil du gerne spørge hovedpersonen om?
- Hvordan passer titlen til teksten?
- Hvordan vil du beskrive forholdet mellem personerne i fortællingen?
- Hvordan er slutningen?
- Hvad ville du have gjort, hvis du var hovedpersonen?
- Hvad synes du om fortællingen?
- Hvad kunne du lide/ikke lide?
- Var der noget, du undrede dig over?
- Hvad synes du, er det vigtigste i fortællingen?

I kan fx afslutte øvelsen med, at hver gruppe eller makkerpar selv formulerer 2-3 undrespørgsmål til romanen. Lav en fælles opsamling på klassen, hvor grupperne/parrerne læser deres spørgsmål højt, mens læreren skriver dem på tavlen eller skriver dem på plancher, der hænges op i klassen. Er der spørgsmål, der går igen? Kan eleverne svare på hinandens spørgsmål? I slutningen af forløbet kan I vende tilbage til spørgsmålene, og eleverne kan overveje om, de har fået svar på deres spørgsmål efter at have undersøgt romanen nærmere.

En multimodal fortælling

Storesøsterens historie fortælles simultant i både tekst og billeder. Billedsiden bruges primært til at anskueliggøre pigens sindsstemning og smertefulde følelser, fx opslag 18, hvor billedet viser pigen, der ligger og flyder i sine egne tåre. Ofte fortæller teksten ét og billederne noget andet, fx opslag 1 og 2. Her fortæller jeg-fortæller, at hun og Frede hygger sig med kiks og saftvand, mens billedet viser et oprørt hav, der efterlader en stemning af uro hos læseren. Det er således ikke alt, der står i teksten, og det er ikke alt, billederne fortæller. At kunne forstå og fortolke værket kræver derfor en aktiv læser, der kan digte med og skabe sammenhæng imellem fortællingens tekst og billeder. Flere steder i romanen løsriver verbalteksten sig fra faste spalter og bliver en del af billedet. Fx dobbeltopslag 8, hvor teksten vælter ned over tegningen af en rovfisk. Teksten fortæller, at jeg-fortæller ikke kan lide at være alene hjemme, mens billedsiden viser en rovfisk, der jagter nogle småfisk. Mens eleverne genlæser bogen, er det oplagt, at de laver læsestop ved udvalgte opslag og taler om: *Hvad følger illustrationen til historien? Fortæller illustrationen en anden historie? Hvilken?*

Forslag til læsestop

Opslag 1 og 2: Opslaget kan evt. bruges som eksempel på, hvordan illustrationen følger noget til historien samt, hvordan tekst og billeder modspiller.

Opslag 8: En rovfisk jagter småfisk, mens teksten vælter ned over siderne

Opslag 18: Pigen flyder i sine egne tårer

Opslag 21: Pandekager forvandles til vandmand

Opslag 24: Pigen med den forstørrede arm

Opslag 34: Den hvide side med tekst

Slutningen: De sidste opslag med helikopteren

Tal sammen afslutningsvis i klassen – evt. med afsæt i spørgsmålene her:

- Hvordan bidrager illustrationerne til bogens handling, stemning, personerne?
- Hvad får vi i bonus, når vi kobler teksten med billederne?
- Kan bogens tekst fungere alene, uden at man ser billederne?
- Hvad gør det ved vores oplevelse af historien, når billeder og tekst fortæller noget forskelligt?
- I nogle opslag vælter teksten på siden. Hvilken betydning har det for oplevelsen og forståelsen af historien?

Tøm et opslag for ord

Alternativt til aktiviteten ovenfor kan eleverne i makkerpar selv vælge et opslag/billede fra romanen, som de "tømmer for ord". De kan med post-it-sedler sætte ordene direkte på billedet, eller de kan anvende Thinglink. Fokus kan være ord fra forskellige ordklasser, ord, der beskriver en følelse eller stemning i billedet eller associationer, eleverne får, når de kigger på billedet. Afslutningsvis fremlægger eleverne deres arbejde, fx hvor klassen sidder i en cirkel, så alle kan se hinanden og deres opslag fra bogen.

Tæt på personerne

Som ovenfor beskrevet lærer vi jeg-fortælleren at kende gennem samspillet mellem tekst og billede. Og ofte siger hun noget helt andet, end det billederne viser, hvilket får hende til at fremstå upålidelig og knapt så troværdig. Hvad er det, hun dækker over og hvorfor? For at eleverne kan danne sig et billede af hovedpersonen, kan du bede dem om at skygge hende undervejs i den anden gennemlæsning af romanen. De skal være opmærksomme på, hvad både teksten og billederne fortæller om hende. Eleverne kan fastholde deres iagttagelser i et to-kolonnenotat. I hver sin kolonne skriver de, hvilke informationer (og tanker) de får ved henholdsvis **teksten** og **billedet** om jeg-fortælleren. Hvert makkerpar præsenterer deres to-kolonne notat for et andet makkerpar. Afslutningsvis taler I fælles om følgende:

- Hvilket indtryk får vi af jeg-fortælleren gennem teksten?
- Hvilket indtryk får vi gennem billederne?
- Hvad gør det ved vores oplevelse af jeg-fortælleren, at tekst og billeder fortæller noget forskelligt om hende?
- Er hun en pålidelig fortæller? Hvorfor ikke?
- Hvad vil hun gerne have os (Frede) til at tro?
- Hvorfor dækker hun mon over sandheden?

Lav en personfigur

Med udgangspunkt i deres to-kolonne-notat kan eleverne efterfølgende udvælge 10-15 navneord og tillægsord, der beskriver jeg-fortælleren. Ordene sættes ind i det digitale værktøj Wordart. Dernæst vælger de, hvilken form deres tekst skal have (fx en fisk), og hvilke farver, der passer bedst til det, de vil udtrykke. Print personfiguren, og lad eleverne fremlægge deres figur i grupper. De skal begrunde deres valg af ord, form og farver. Personfigurerne kan evt. udstilles efterfølgende.

Tableau

Eleverne kan lave tableauer, hvor de kropsligt lever sig ind i tekstens personer og vigtige scener, og derved få en dybere forståelse af personerne og relationerne mellem dem. Inddel klassen i grupper med 3-4 elever. Hver gruppe udvælger 2-3 vigtige steder eller højdepunkter, der viser noget om personernes forhold til hinanden. Herefter øver gruppen sig i at vise situationen som tableauer, dvs. som opstillinger, hvor handlingen stoppes eller fryses i en bestemt scene. Dernæst fremlægger hver gruppe deres tableauer for klassen, og de andre elever gætter på, hvilke scener fra fortællingen, det drejer sig om. Lad evt. gruppen forklare, hvorfor de har valgt de højdepunkter, som de har. Du kan også på forhånd have udvalgt vigtige scener fra teksten og derefter fordele dem mellem grupperne på et ark med en kopi af uddraget/scenen, der skal dramatiseres.

En åben slutning

I de sidste ordløse dunkle opslag ses en redningshelikopter, der måske/måske ikke, kommer og redder børnene. Den åbne slutning lægger op til, at eleverne digter med på, hvad de tror, der sker. Bliver storesøsteren og hendes lillebror reddet af helikopteren? Flyver den endnu en gang væk uden at have set børnene på øen? Ender børnene med selv at sejle væk i gummibåden eller måske noget helt tredje? Når eleverne har besluttet sig for en slutning på bogen, kan du fx bede dem om at tegne det som et sidste opslag i bogen. Eleverne vælger selv, om der skal være tekst, eller om billedsiden blot skal tale for sig selv.

En roman med mange vigtige temaer

I den afsluttende litteratursamtale forholder eleverne sig til, hvad teksten vil fortælle os – hvad den siger om at være menneske i verden. Tal fx om:

- Hvilke problemer tages op i historien?
- Hvad vil forfatteren mon fortælle med historien?
- Hvad drejer historien sig om?
- Er I blevet klogere på noget ved at læse Fiskepigen?

Søren Jessens bog skildrer, hvordan det kan føles at skulle være den store, selv om man stadig er lille. *Genkender eleverne situationen fra deres eget liv – at stå alene med et alt for stort ansvar? Hvad skete der? Hvordan føltes det? Hvad gjorde de? Selv om pigen/storesøsteren er bange, udviser hun alligevel mod og handlekraft. Hun giver ikke op i forhold til at få generatoren til virke, så de kan få strøm i huset og måske blive set af redningshelikopteren. Hvorfor giver hun mon ikke op? Har eleverne selv prøvet at skulle være modige, selvom de var bange? Hvad skete der?*

Her er det også oplagt at tale om, hvordan vi skal forstå den "parallel" historie, der ses i billedsiden i form af verden under/over vandet med fiskestimer og rovfisk, bølger og uvejr. Hvem er Fiskepigen? Og hvordan kan det lade sig gøre at hun sejler/rider afsted på ryggen af en kæmpefisk?

Andre temaer: Ensomhed, håb, klimaudfordringer, fraværende forældre.

Perspektivering

Både tematisk og i sin fortællestil minder *Fiskepigen* rigtig meget om Søren Jessens billedroman *Vildnis og tropehjelm* (Gyldendal 2018). Der ligger allerede et færdigt og meget udfoldet undervisningsforløb til arbejdet med bogen på dansk3-6.gyldendal.dk. Andre tekster af Søren Jessen på danskportalen: "Afvigelser", "Låsby", "Telefonitis". Andre tekster af andre forfattere på danskportalen, hvor temaet med at børn tager et stort ansvar spiller en væsentlig rolle er fx *Pigen, der var god til mange ting* af Dorte Karrebæk, *Køteren* af Kim Fupz Aakeson, *Den meget tørstige mor* af Louis Jensen og *Hest, hest, tiger, tiger* af Mette Eike Neerlin.

